

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi

(EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 09 Nisan 2020

Gönderim Tarihi: 24 Mart 2020
Yayımlanma Tarihi: 12 Haziran 2020

Atf Künyesi: Çelik, T. (2020). “Asıl Sayı Sıfatlarıyla Oluşturulan Yer Adlarında Çokluk Ekinin Kullanımı”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 25-33.

ASIL SAYI SIFATLARIYLA OLUŞTURULAN YER ADLARINDA ÇOKLUK EKİNİN KULLANIMI

Tarik ÇELİK*

Öz

Onomatolojinin ilgi alanına giren yer adları ait olduğu toplumun kültürel yönüne ayna tutan karakteristik özelliğe sahip özel isimlerdir. Bu açıdan kişi adlarına benzer. İnsanlığın yaşadığı yer ve onun adıyla sıkı bir ilişkisi tarih boyunca hep olmuştur. İslam medeniyetinde yer adlarının nispet eki olarak kişi adlarıyla beraber kullanılması da bunun bir göstergesidir. Anadolu’da eski medeniyetlerden gelen yer adlarının bir kısmı Türkçeye uyarlanarak kullanılmaya devam etmiştir. Bunların dışında yer adları verilirken efsaneler, coğrafi şekiller, bitki örtüsü, hayvan adları, kişi adları, dini inanışla ilgili kavramlar gibi pek çok etkenin belirleyici olduğu bilinmektedir. Tarihi kökene sahip bu etkenlerden farklı bir yer adı oluşturma şekli de “asıl sayı sıfatı + isim” yapısıdır. Bu yapıda “asıl sayı sıfat + evler” kullanımı kuruluş özelliği ile dikkat çekmektedir. Asıl sayı sıfatları varlıkların sayısını belirten sıfatlardır. Çokluk eki ise Eski Türkçeden günümüze Türkçenin bütün dönemlerinde, lehçe ve ağızlarda sıklıkla kullanılan bir isim işletme ekidir. Çokluk anlamı taşıdıkları için bu tarz bir kullanımın Türkçenin genel yapısına aykırılık teşkil ettiği söylenebilir ancak söz konusu kullanımın benzerlerine Türkçenin tarihi dönemlerinde de rastlamak mümkündür. Bu haliyle istisnai ve sınırlı olarak kullanılan çokluk eki özellikle grupların adlandırılmasında tercih edilmektedir. Çalışma Türkiye’de yer alan mahalle, köy ve ilçe adlarındaki söz konusu yapıları ele almaktadır. İçişleri Bakanlığının resmi kayıtları esas alınarak 81 ilde bulunan 922 ilçe, 32.166 mahalle ve 18.292 köy adı incelenerek kullanım özellikleri değerlendirilmiştir. İncelemeye konu olan yer adları içinde asıl sayı sıfatları ile oluşturulan yer adlarındaki çokluk ekinin kullanımı ele alınmış ve benzer yapıda olanlar sınıflandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yer adları, Asıl Sayı Sıfatı, Çokluk Eki

Usage of the Plural Suffix in Place Names Formed with Cardinal Numeral Adjectives

Abstract

Place names in the field of onomatology are proper nouns that have a characteristic property, which reflects the cultural aspects of the society they belong to. In this sense, they resemble personal names. Humanity has always had a close relationship with the place it lives in and its name throughout the history. Usage of place names together with personal names by taking suffixes of relation in the Islamic civilization is an example of this. In Anatolia, a part of names coming from old civilizations has stayed in usage by adaptation into Turkish. In addition to these, it is known that, while giving place names, several factors such as myths, geographical forms, vegetation, animal names, personal names and religious belief-related concepts become determining. A form of place name formation different to these factors with historical roots is the structure of “cardinal numeral adjective + noun”. In this structure, the usage of “cardinal numeral adjective + houses” becomes prominent due to its way of establishment. Cardinal numeral adjectives are adjectives that refer to the numbers of beings. The plural suffix is a nominalization suffix that has been frequently used in all periods, dialects and accents of Turkish since Old Turkish until our time. As it carries a plural meaning, it may be argued that such a usage contradicts the general structure of Turkish, but it is possible to encounter similar usages in the historical periods of Turkish. The plural suffix, which is used in an exceptional and limited sense, is preferred especially in naming groups. This study discusses the structures in question in the neighborhood, village and district names found in Turkey. Based on the official records of the Ministry of Interior Affairs, the names of 922 districts, 32,166 neighborhoods and 18,292 villages found in the 81 provinces in Turkey were examined, and their usage characteristics were assessed. The usage of the plural suffix in ones, which were formed with cardinal numeral adjectives among the place names subject to examination, was discussed, and those with a similar structure were categorized.

Keywords: Place Names, Adjective Clause, Plural Suffix

* Doktora Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kastamonu/Türkiye, E-Posta: tarik.celik78@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7340-2137>.

Giriş

Ad verme, adlandırma insanlık tarihi kadar kadim bir uygulamadır. İnsanoğlu eskiden beri ilk defa karşılaştığı durum, varlık, yer vb. için ad verme ihtiyacı duymuş/duymaktadır. Yeni karşılaşılan bir hastalık, virüs, sosyal durum, doğa olayı (kasırğa, fırtına vb.) günümüzde de öncelikle bir isimle tanımlanmakta, sonrasında üzerinde tartışmalar yürütülmektedir. Dünyaya yeni gelen bebekler için ad verme bütün kültürlerde bir gelenek olarak önemsenmektedir. Kişilere veya yerleşim birimlerine verilen adlar aynı zamanda ait olunan kültürden de izler taşımaktadır. Bu nedenle kişinin sahip olduğu isim veya yaşanan yerin ismi kültürel aidiyet oluşturma açısından da önem arz etmektedir.

Ad bilimi, “özel adlar üzerinde duran ve özel adları köken bilgisi (etymologie), tarihi gelişme, dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalının yer adları (yer adı bilimi, toponymie veya toponomastique), kişi adları (onomastique) ve çeşitli coğrafi adlar üzerinde duran alt dalları da bulunmaktadır. Coğrafi adlardan ırmak, nehir, göl gibi su adları üzerinde duran dalı hydronymie diye adlandırılır” (Korkmaz, 1992, s. 3-4).

Aksan (2015, s. 101), ad bilimi içerisinde yer adı biliminin en geniş yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Birçok ülkenin bu konuda bir geleneğinin olduğunu belirtirken bunun sebebinin de yer adlarının sadece geçmişle ilgili bilgiler vermekle kalmayıp söz konusu yerleşim yeriyle alakalı olarak dil tarihi ve etnik yapıyla da ilgili önemli ipuçları verdiğini ileri sürmektedir.

Anadolu’daki yer adlarının bir kısmının eski uygarlıklardan günümüze kadar geldiği bilinmektedir. Bu yer adları yeni sahipleri tarafından kısmen Türkçeleştirilerek kullanılmaya devam edilmiştir. Bunda Aksan’ın (2015, s. 198) yerlileştirme olarak da adlandırdığı “halk etimolojisi” önemli bir görev üstlenmiştir, bu yolla “Gelendost (<Galandos), Ağlasun (<Agalassos < Sagalassos” örneklerinde olduğu gibi “anlamı bilinmeyen bir öge sesçe ona yakın yerli öğelerden yararlanılarak yerlileştirilmiştir”. Kemik’in (2003, s. 10) “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Halk Etimolojisi” adlı çalışması konuya ilişkin zengin bir içerik sunmaktadır.

Yediyıldız (1984, s. 25-27), Türkiye’de yer adı verme usulleri üzerine yaptığı çalışmada boy, oymak ve şahıs adlarından, yeryüzü şekillerinden, dini-manevi hayat ile ilgili kavramlardan yararlanılarak isim verildiğini; Bizans’tan kalma isimlerin %20’yi geçmediğini, varlıklarını sürdürenlerin ise Türkçe telaffuza uydurularak veya başlarına Türkçe ekler getirilerek kullanıldığını belirtmektedir.

“İnsan ve doğa, tarihî yer adlarına kaynaklık etmektedir. Hükümdarların, devlet büyüklerinin, komutanların, kahramanların isimleri, olaylar ve efsaneler yer adı olarak karşımıza çıkmaktadır. (...) Yer adlarının tarihsel gelişiminin tespiti noktasında Divan-ü Lügat-it-Türk önemli kaynaklar arasında yer alır. Kaşgarlı, divanında Türk boylarının aslında yirmi tane olduğunu ve bu boyların sayılamayacak kadar çok oymağı bulunduğu için bu oymakları kayıt altına alamadığını anlatır. Bu boy ve oymakların yerleştiği yerleri bize göstererek bir nevi toponomi denemesi yapmıştır” (Şenel, Önal, 2017, s. 153-154).

Başkan (1970, s. 237-251), 1960 nüfus sayımını esas alarak 40 bine yakın köy ve şehir ismi üzerinde yaptığı kapsamlı çalışmada 100 bine yakın fişleme sonucu bir tasnif ortaya çıkarmıştır. Bu tasnifte önce çalışılan bütün yer adları: “Türkçede belli bir anlamı olanlar, Türkçede belli bir anlama gelmeyenler, Yabancı bir parça (bolu) taşıyarak belirli bir öbek meydana getirenler” başlıkları altında 3 bölümde incelenmiştir. En çok kullanılan 40 köy adı üzerinden varılan sonuçta köy adları “Tabiata ve fiziksel koşullara dayanan adlar” ile “İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar” olarak iki bölüme ayrılmış ve onlar da daha sonra kendi içinde üçer alt bölüme ayırarak incelenmiştir:

- A1. Çevreyle ilgili adlar
- A2. Bitkilerle ilgili adlar
- A3. Hayvanlarla ilgili adlar
- B1. Kişilerin fiziksel yaşayışı ile ilgili adlar
- B2. Kişilerin duygusal yaşayışı ile ilgili adlar
- B3. Kişilerin kendi varlıkları ile ilgili adlar

İnceleme

Bu çalışmada sayı sıfatlarının tamlayan olduğu sıfat tamlamaları ile oluşturulan yer adlarına gelen çokluk ekinin durumu ele alınmıştır. Yapılan nicel araştırmada asıl sayı sıfatlarının tamlayan olduğu sıfat tamlaması ile kurulmuş 133 mahalle; 4 ilçe ve 10 köy isminin bu şekilde oluştuğu tespit edilmiştir.

Yeni birtakım kavramların karşılanmasında kullanılan belirtisiz isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları; ilçe, mahalle ve köy adlarının verilmesinde de bir yöntem olarak kullanılmıştır. Yerleşim birimlerini karşılayan söz konusu kelime grupları kimi zaman birleşik sözcük olarak da karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’deki yerleşim birimlerine ait (şehir, ilçe, köy, mahalle vb.) isimler ele alındığında bu şekilde oluşturulan pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Bu kapsamda çalışmada T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verileri esas alınarak 81 il ve 922 ilçede bulunan 32.166 mahalle ve 18.292 köy adı incelenmiştir.

“Birinci unsurunda ilgi hali eki bulunmayan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlamasıdır. Bu tamlama, belirsiz, genel bir nesneyi, bir türü karşılar: çoban çeşmesi, ishak kuşu vb. (...) Sıfat tamlamaları ise “bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur. (...) Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat, yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani “sıfat” tamlayan, “isim” tamlanan unsurdur. Bu tamlamada isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek taşımaz: Uzak / hatıra, Zahmetli / yolculuk” (Karahan, 2017, s. 44-49)

Tamlama yoluyla oluşturulan kimi yer isimlerinde Türkçenin genel yapısına aykırılıklar da göze çarpmaktadır. Yabancı dillerin etkisiyle söz dizimi düzeyindeki bozukluklara dikkat çeken Özmen (2000, s. 356-357) isim ve sıfat tamlamalarındaki bozuklukları ele alırken ve bu durumun yer isimlerine yansımalarını da örneklendirmiştir. Çalışmada bozulmaların temel nedeni, yabancı dillerin Türkçe söz dizimini etkilemesi olarak gösterilmektedir. Belirtisiz isim tamlamalarında iyelik ekinin düşürülmesi ile Türkçenin yapısıyla uyuşmayan bazı yer adları şu şekilde örneklendirilmektedir: “Topkapı (< Top kapısı), Kadıköy (< Kadı köyü), Fenerbahçe (< Fener bahçesi)...”

Ergin (1994, s. 292-299), sıfatları “vasıflandırma sıfatları” ve “belirtme sıfatları” olarak 2’ye ayırır. Vasıflandırma sıfatlarının nesnelere bünyesinde bulunan vasıfları gösteren kelimeler olduğunu, belirtme sıfatlarının ise nesneye yapışık olmayan dış vasıflarını belirttiğini ifade ederek belirtme sıfatlarını “işaret sıfatları, sayı sıfatları, asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları, topluluk sayı sıfatları ve soru sıfatları” başlıkları altında ele alır. Ergin, bunlardan konumuzla alakalı olan asıl sayı sıfatlarını “nesnelere sayılarını gösteren sıfatlar” olarak tanımlamaktadır. Asıl sayı sıfatlarının tek kelime olarak (bir, iki, üç...), sıfat tamlaması olarak (iki yüz, on bin, bir milyon...) ve sayı grubu olarak (on bir, bin beş yüz, iki yüz otuz dokuz ...) bulunabileceğini ileri sürmektedir.

Çalışmada asıl üzerinde durulan konu yer adlarında çokluk ekinin kullanımınıdır. Çoğul kelimesi Türkçe Sözlük’te (1988, s.496) “kelimelerin belirli eklerle birden çok varlığı veya kişiyi bildirme biçimi, çokluk” olarak tanımlanmış “ordular, evlerimiz” örnekleri madde başıyla ilişkili olarak verilmiştir. Yılmaz (2003, s. 126), “Eski Türkçeden itibaren Türk yazı dilinde çokluk ekinin ilk metinlerde farklı olsa da en yaygın ve işlek olanının ‘-lar/-ler’ biçiminde karşımıza çıktığını” ifade etmektedir. Kitabelerden günümüze kadar çokluk ekini yazılı metinlerle takip etmek mümkündür.

Grönbech’e (2011, s. 50-52) göre Eski Türkçede çokluk eki çok fazla kullanılmamıştır, Orhon Abideleri’ne bakıldığında bu net bir şekilde görülmektedir. “Biz, siz” zamirleri o dönemde kullanılan yegâne çokluk şekilleridir. Grönbech söz konusu dönemde çokluk algısının günümüzden farklı olarak cins şeklinde olduğunu ileri sürmektedir. Buradan yola çıkarak “at” sözcüğünün birinci derecede bir atı veya birçok atları değil kavram olarak atı, bütün atları gösterdiğini dile getirir. Bir başka vurguladığı kavram da “birliktelik”tir. Kitabede geçen “türk oğuz begler budun eşidiñ” ifadesindeki “begler” kelimesinin “beg”in çoğulu değil gerçekte “asalet, şövalye sınıfı” manasına gelen bir beraberlik olduğu tespitini yapar. Grönbech, bu algının Uygurlarla birlikte değiştiğini, “-lar”lı kelimelerin arttığını, çokluk kullanımının öncelikli olarak canlılar için, çok az da cansızlar için kullanıldığını ifade eder.

Uygur Türkçesinin devamı olarak kabul edilen Karahanlı Türkçesinin en önemli eserlerinden olan Kutadgu Bilig’de de çokluk ekinin örneklerine rastlanmaktadır:

“Bu sözler eşitti sevindi ilig / du’ a kıldı rabka kötürdi elig (Arat, 1979, s. 314)

Feridüddin Attar’ın “Mantiku’t Tayr” adlı eserini kendi üslubunca Farsçadan Çağatay Türkçesine çeviren Ali Şir Nevai’nin “Lisanü’t-Tayr” adlı eserinde de çokluk ekini görmekteyiz:

“Anda kim derç itti kuşlardın misal / Özge tildür özge sözdür özge hâl (Canpolat, 1995, s. 35)

Çağatay lehçesinin bir başka önemli temsilcisi olan Mevlana Sekkaki’nin Divan’ında bu eke rastlanmaktadır:

Sanemler hüsn atın sürse letâfetning bisâtında / Mening şahım irür ol dem alarning ara ser-hayli (Eraslan, 1999, s. 268)

Günümüzde Türkçenin bütün ağızlarında yaygın olarak kullanılan çokluk eki Türkiye Türkçesinde de çokluk anlamıyla beraber başka anlamları da karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Hengirmen (1998, s. 231-282) hem isimlerle hem de fiillerle kullanılan “+lAr” ekinin isimlere geldiğinde çoğul anlamından başka “topluluk, aile, benzerlik, saygı, zaman, genelleme” gibi anlamlar da verdiğini; fiillere geldiğinde ise kişi ve çoğul anlamı verecek şekilde bütün eylem çekimlerinde kullanıldığını ifade etmektedir. Korkmaz (2009, s. 257-258) çokluk ekinin işlevlerini 8 maddede ele alır:

1. Özel adlar aile, boy, cemaat, millet, bir dinin mensupları ve grup toplulukları gösterdikleri zaman: Avşarlar, Osmanlılar, Müslümanlar vb.
2. Bir şahsın bağlı olduğu aileyi veya yeri benzerleri ile birlikte göstermek için kullanılır: ablamlar, Yunus Emreler, Konyalarda vb.
3. Çokluk anlamı taşıyan cins adlarında anlam güçlendirmesi yapar: aylar, güneşler, yerler vb.
4. Kişi ve kurumlar topluluğunu bildirmek için kullanılır: İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
5. Ortak özellikler taşıyan ve bir aile oluşturan çeşitli tür adlarını karşılar: baklagiller, etçiller, kedigiller vb.
6. Adlara abartma anlamı katar:
“Bu aile evlatlarını ne büyük **sıkıntılarla** yetiştirdi, bir bilseniz.”
7. Anlatıma saygı ve nezaket ifadesi katar:
“Bu toplantı sayın Cumhurbaşkanının **himayetlerinde** yapılmıştır.”
8. Önünde herhangi bir sayı sıfatı bulunan adlar çokluk eki almazlar. Ancak bazı bilinen kişi ve nesnelere topluluğuna ad olmak ve birer özel ad oluşturmak üzere kullanılır: üç silahşörler, dört büyükler, yedi deliler vb.

Türkiye’deki sayı sıfatı ile kurulmuş mahalle ve köy adları incelendiğinde tamlanan görevinde “ev” kelimesi bulunanların çokluk eki (ev+ler) almış olması dikkati çekmektedir. Bu durum ilk olarak daha çok yabancı dillerde görülen ve Türkçenin yapısına aykırı olan bir kullanım olarak algılanabilmektedir. Günday ve Şahin (2017, s. 287-323) Arapçada benzer kullanımlarda durumun sayılara göre değişiklik gösterdiğini, bununla birlikte üç-on arasındaki sayıların “aded” (tamlayan) olduğu terkiplerde “ma’dud”un (tamlananın) cemi’ (çoğul) olduğunu belirtmektedir. Ayrıca sayılarla ilgili farklı kategorilerin bulunduğu Arapçada, örneğin yüz, bin, milyon, milyar ve bu sayıların katları için tekil isimlerin kullanıldığı da ifade edilmektedir. Mısır’ın başkenti Kahire’de bulunan bir mahalle, çalışmamızdaki örneklere benzerliği ile dikkat çekmektedir. “Bin ev” anlamına gelen “الف مسكن” ibaresinde isim görevinde bulunan “مسكن” kelimesi Arapça kurallara uygun bir şekilde tekil olarak kullanılmıştır. Arapçada durumun bu şekilde olması Türkçedeki kullanımların Arapça etkisinden uzak olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 1: 3-10 Arası Dişil Sözcükler İçin Kullanılan Sayılar (Günday vd., 2017, s. 288)

3-10 Arası Sayıların Temyizi ile Kullanımı	3-10 Arası Sayılar	
Üç bina(lar)	ثَلَاثَ عِمَارَاتٍ	ثَلَاثٌ 3
Dört bina(lar)	أَرْبَعَةَ عِمَارَاتٍ	أَرْبَعٌ 4
Beş Bina(lar)	خَمْسَ عِمَارَاتٍ	خَمْسٌ 5

İngilizcede ise iki ve sonrası tüm sayıların tamlayan olduğu söz gruplarında isim her zaman çoğul anlam veren “-s/-es” ekini almaktadır: “two books (iki kitap-**lar**), three buses (üç otobüs-**ler**), four childrens (dört çocuk-**lar**)” (Viney vd. 2014, s. 4)

Türkçede özellikle yer adlarında karşımıza çıkan bu kullanım biçiminin yabancı dillerin etkisiyle ortaya çıkmadığını kanıtlamak için Türkçenin tarihi kaynaklarına göz atmak yeterli olacaktır. Tarihi metinlerde -özellikle Uygur Türkçesi metinlerinde- çokluk ekinin asıl sayı sıfatlarının tamlayan olduğu yapılarda kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır. Grönbech (2011, s. 56), kitabelerde sayı kelimelerinden

sonra “beraberlik şekillerinin” bulunmadığını, Uygurcada bu temayülün ortaya çıktığını ifade ettikten sonra “iki oğlanı, biş yüz temir tağuklar” örneklerini konuyla ilişkili olarak ortaya koymaktadır.

Gabain (1988, s. 62), çokluk ekinin tek tek fertlerin veya iş ve hareketlerin çokluğunda kullanıldığını bununla birlikte çokluk vasıflığı yani sayı sıfatları ile de birlikte kullanılabileceğini istisna kaydı düşmeden ifade etmektedir. Bu tezini Uygur Türkçesi dönemine ait mani metinlerindeki “üç oğrılar” yani “üç haramiler” söz öbeği ile örneklendirmektedir.

Orta Türkçede isim çekim eklerinin kullanılış şekilleri ve fonksiyonlarını inceleyen Baran (2006, s. 29), Kısasü'l-Enbiya'da benzer kullanımları şu şekilde örneklemeştir:

“Kim bu ewge yüz öwürüp beş (14) namāz kılsa yā-hod munga tavāf kılsa bu **bêş uluğ tağlar** ağırığınca yazukı bolsa, kamuğın (15) yarlıkağay-men” (KE, s. 52v.13-15) (Bu **beş büyük dağ** ağırlığınca günahı olsa, hepsini bağışlayacağım.)

“**On ferışteler**, yigitler süretinçe Lütning kapuğinga (18) keldiler.” (KE, s. 60r.17-18) (**On melek**, yiğitlerin kılığında Lut'un kapısına geldi.)

Gülsevin vd. (2013, s. 92), Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde az da olsa çokluk ekinin söz konusu şekilde kullanımına rastlandığını ifade etmektedir. Parlakpınar (2017, s. 298), Eski Anadolu Türkçesi döneminden Osmanlı Türkçesi dönemine geçiş sürecinde yazıldığını ifade ettiği Nidâ'tin “Tenbihnâme” adlı eserinde de benzer kullanımları örneklemeştir:

“üç qarındaşlar 31a/8, iki yārānlar 87a/8, iki mübārek dişleri 89b/7”.

Tarihi metinlerin dışında günümüzde de çokluk ekinin sayı sıfatları ile birlikte kullanıldığı tamlamalara rastlanmaktadır: yedi uyurlar, yedi cüceler, kırk haramiler vb. Söz konusu durum için çokluk eki kullanımının gereksizliği günümüz araştırmacıları tarafından tespit edilmiş durumdadır. Bununla birlikte belirli şartlarla sınırlı ve istisnai olarak kullanıldığı da ayrıca belirtilmiştir.

Ergin (1994, s. 296), sayı sıfatlarının “bir” dışında hepsinin çokluk ifade ettiğini bu yüzden dolayı da bunlarla yapılan sıfat tamlamalarında ikinci ismin çokluk olmasına ayrıca lüzum görülmediğini belirttikten sonra “beş elma, on çocuk, yüz kuruş gibi” örnekleri sıralamaktadır. “Dört büyük+ler, üç silahşör+ler” gibi aykırı kullanımların bir istisna olduğunu ileri süren Ergin, bunun anlam ayırıcı özellikleri üzerinde durmamıştır.

Banguoğlu (2015, s. 323), sayı sıfatlarının çoklu anlamı getirmesi sebebiyle Türkçede sayı sıfatı alan adların çoklu eki almayacaklarını söyledikten sonra “bazen bilinen kişiler veya nesnelere topluluğuna ad olmak üzere doğrudan doğruya sayı sıfatlarına ya da onların belirttikleri adlara çoklu ekinin getirilebileceğini” dile getirmiştir. Konuyla ilgili “kırklar, yediler, beşevler vb.” örneklerini sıralamaktadır.

Korkmaz (2009, s. 258-259) da Banguoğlu'ya benzer şekilde “önünde herhangi bir sayı sıfatı veya ‘her, birkaç’ gibi belirleyici sıfat bulunan adların çokluk eki almayacaklarını ancak bazı bilinen kişi ve nesnelere topluluğuna ad olmak ve birer özel ad oluşturmak üzere bunların çokluk eki alabileceklerini” ileri sürmektedir.

Sonuç

İçişleri Bakanlığının resmi kayıtları esas alınarak Türkiye'deki mahalle, köy ve ilçe adları üzerinde yapılan çalışma neticesinde 81 il ve 922 ilçede bulunan 32.166 mahalle ve 18.292 köy adı incelenmiştir. Sıfat tamlaması şeklinde oluşturulan, tamlayan görevinde asıl sayı sıfatı olan 133 mahalle, 10 köy ve 4 ilçenin bulunduğu belirlenmiştir. Resmi kayıtlarda mahalle adlarında tamlayan görevindeki sıfatların 21 tanesinin rakamla, 112 tanesinin ise yazı ile gösterilmektedir. İlçe ve köy adlarının tamamı yazı ile gösterilmiştir.

Asıl sayı sıfatları ile oluşturulan ve “ev” kelimesinin tamlanan görevinde kullanıldığı 45 mahalle ve 10 köy adında çokluk eki (+ler) yer almaktadır. İncelemeye konu olan 147 yer adı içinde 63 yer adının çokluk eki ile kullanılmış olması sayı bakımından kayda değer görünse de kelimelerle ilgili çeşitlilik fazla değildir. “Ev, bey, konak, kavak, selvi, dam, göze, pınar, şehit” sözcükleri çokluk eki alarak tamlanan görevinde kullanılan kelimelerdir.

Batman'ın Sason ilçesine bağlı, Van'ın Erciş ilçesine bağlı ve Elazığ'ın Maden ilçesine bağlı “Tek+evler” köy isimlerinde yer alan tamlayan görevindeki sözcüğün tekil anlam taşımaya rağmen çokluk eki alması, “tek” sözcüğünün sayı belirtme dışında farklı bir anlamda kullanıldığı kanaatini uyandırmaktadır. Yaptığımız görüşmede Elazığ ili Maden ilçesine bağlı Tekevler köyünde muhtarlık

yapmış olan Ahmet Düz isimli vatandaş “bu ismin köydeki evlerin müstakil olmasından dolayı verildiğini” ifade ederek bu kanaati güçlendirmiştir.

Tamlayanı asıl sayı sıfatı, tamlanana ise “ev” kelimesi dışında bir isim olan sıfat tamlamalarıyla kurulan 88 mahalle ve 4 ilçe adına rastlanmıştır. Bu durumdaki mahalle adlarından 12’sinde çokluk ekinin kullanıldığı belirlenmiştir. İlçe adlarında ise çokluk ekine rastlanmamıştır. Benzer kullanımların Türkiye Türkçesine has olmayıp Türkçenin diğer lehçelerinin konuşulduğu ülkelerde de var olduğu belirlenmiştir. Özbekistan’ın Fergana şehrinde bulunan “Beş+arık, Tort+kul (Dört+göl), Üç+tepe” semtleri de çokluk eki almaksızın kurulan yer adlarıdır.

Söz konusu yapıda çokluk ekin kullanımının yaygın olmayıp özellikle grupların adlandırılmasında istisnai olarak kullanıldığı ve bu kullanım şeklinin tarihi dönemlerde yazılı metinlerle takip edilebildiği sonucuna ulaşılmıştır. “Ev+ler” kelimesinin bu yapıdaki mahalle adlarında kullanımının “benzer planda/zamanda yapılan evlerle oluşturulmuş bir grup” anlamında olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bununla birlikte sadece sayı bildirimini ifade eden bu yer isimlerinin ait olduğu birimle tarihi, kültürel, geleneksel vb. temelde ilişki içinde olmadığı da bir gerçektir. Her ne kadar Türkçenin yapısına aykırı olmasa da bu tarz isimlendirmelerin yerleşim birimleri için yaygın hale gelmesinin kolaycı bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Ekler

Tablo 2: “Asıl Sayı Sıfatı + İsim” Yapısındaki İlçe Adları

	İl Adları	İlçe Adı
1	BİNGÖL	Yedi+su
2	BOLU	Dört+divan
3	HATAY	Dört+yol
4	MANİSA	Kırk+ağaç

Tablo III: “Asıl Sayı Sıfatı + Evler” Yapısındaki Köy Adları

	İl Adı	İlçe Adı	Köy Adı
1	ADİYAMAN	Gerger	On+evler
2	BİTLİS	Merkez	Üç+evler
		Mutki	Beş+evler
3	ELAZIĞ	Maden	Tek+evler
4	KARABÜK	Eskipazar	Üç+evler
5	KASTAMONU	Cide	Beş+evler
		İnebolu	Üç+evler
6	KIRIKKALE	Keskin	Üç+evler
7	MUŞ	Merkez	Üç+evler
8	TOKAT	Pazar	Beş+evler

Tablo 4: “Asıl Sayı Sıfatı + Evler” Yapısındaki Mahalle Adları

	İl Adı	İlçe Adı	Mahalle Adı
1	ADANA	Seyhan	2000 Evler
2	ADİYAMAN	Merkez	Sümer+evler
3	AFYON	Çay	Beş+evler
		Dinar	Altmış+evler
4	AMASYA	Merkez	Ellibeş+evler, Yüz+evler
5	ANKARA	Elmadağ	Üç+evler
6	BALIKESİR	Ayvalık	150 Evler
		Bandırma	Altiyüz+evler
7	BATMAN	Merkez	Beş+evler
		Kozluk	Beş+evler
		Sason	Tek+evler, Beş+evler
8	BURDUR	Bucak	Yetmiş+evler

9	BURSA	Nilüfer	Beş+evler, Üç+evler
		Orhaneli	300 Evler
		Yıldırım	152 Evler
10	ÇANKIRI	Merkez	Kırk+evler
11	DENİZLİ	Çivril	300 Evler
		Merkezefendi	1200 Evler
12	ESKİŞEHİR	Odunpazarı	71 Evler
13	GAZİANTEP	Şahinbey	Bin+evler
14	HAKKARİ	Şemdinli	Beş+evler
15	HATAY	Kırıkhan	408 Evler
16	ISPARTA	Merkez	Binbir+evler
17	İSTANBUL	Esenyurt	Üç+evler
18	İZMİR	Narlıdere	Altı+evler
19	KAHRAMANMARAŞ	Onikişubat	Bin+evler
20	KARABÜK	Merkez	5000 Evler
21	KAYSERİ	Develi	Yüz+evler
22	KONYA	Ereğli	500 Evler
23	KÜTAHYA	Simav	101 Evler
24	MARDİN	Kızıltepe	Beş+evler, Üç+evler
25	MERSİN	Tarsus	82 Evler
26	NEVŞEHİR	Merkez	2000 Evler, 350 Evler
27	SAKARYA	Serdivan	32 Evler, Beş+evler
28	SAMSUN	Canik	200 Evler
29	TOKAT	Merkez	Altıyüz+evler
30	VAN	Erciş	Tek+evler
31	YALOVA	Çiftlikköy	500 Evler
32	YOZGAT	Yerköy	60 Evler

Tablo V: “Asıl Sayı Sıfatı + İsim” Yapısındaki Köy Adları

	İl Adı	İlçe Adı	Mahalle Adı
1	AFYONKARAHİSAR	Bolvadin	Kırk+göz
2	AFYONKARAHİSAR	Dinar	Dört+yol
3	AFYONKARAHİSAR	Emirdağ- gömü	Dört+yol
4	ANKARA	Çamlıdere	Yedi+ören
5	ANKARA	Çamlıdere	Beşbey+ler
6	ANKARA	Çankaya	Kırkkonak+lar
7	ANKARA	Haymana	Altı+pınar
8	ANKARA	Kızılcahamam	Beş+konak
9	ANKARA	Mamak	Altı+ağaç
10	ANKARA	Yenimahalle	Beş+tepe
11	BALIKESİR	Gönen	Üç+pınar
12	BALIKESİR	Karesi	Üç+pınar
13	BİTLİS	Merkez	Üç+kardeş
14	BOLU	Merkez	Beş+kavaklar
15	BURSA	Osmangazi	Altı+parmak
16	BURSA	Yıldırım	Yedi+selviler
17	ÇORUM	Merkez	İki+pınar
18	DENİZLİ	Bekilli	Üç+kuyu
19	DİYARBAKIR	Bağlar	Kırk+koyun
20	DİYARBAKIR	Bismil	Altı+ok
21	DİYARBAKIR	Çermik	Bin+taş
22	DİYARBAKIR	Çınar	Tek+kaynak
23	DİYARBAKIR	Dicle	Kırk+pınar
24	DİYARBAKIR	Eğil	Kırk+kuyu
25	DİYARBAKIR	Ergani	Üç+kardeş
26	DİYARBAKIR	Kayapınar	Kırk+pınar
27	DİYARBAKIR	Lice	Üç+damlar
28	DİYARBAKIR	Silvan	Üç+basamak

29	DİYARBAKIR	Yenişehir	Dokuz+çeltik
30	DÜZCE	Merkez	Dokuz+pınar
31	ELAZIĞ	Karakoçan	Kırk+pınar
32	ERZİNCAN	Merkez	Üç+konak
33	ERZURUM	Aziziye	Bin+göze
34	ERZURUM	Horasan	Kırk+gözeler
35	ERZURUM	Horasan	Kırk+dikme
36	ERZURUM	İspir	Yedi+göl
37	ERZURUM	İspir	Yedi+göze
38	ERZURUM	Karayazı	Dört+pınar
39	ERZURUM	Olur	Beş+kaya
40	ERZURUM	Şenkaya	Dört+yol
41	ERZURUM	Şenkaya	Dokuz+elma
42	ERZURUM	Şenkaya	Beş+pınarlar
43	ERZURUM	Tekman	Beş+dere
44	ERZURUM	Yakutiye	Kırk+göze
45	ESKİŞEHİR	Odunpazarı	75 yıl
46	ESKİŞEHİR	Seyitgazi	İki+çeşme
47	GAZİANTEP	Karkamış	Beş+kılıç
48	GAZİANTEP	Şahinbey	Yedi+tepe
49	GAZİANTEP	Şahinbey	Beş+kuyu
50	GAZİANTEP	Şahinbey	Beş+tepe
51	GİRESUN	Şebinkarahisar	İki+oğul
52	HATAY	Reyhanlı	Beş+aslan
53	ISPARTA	Merkez	Yedi+şehitler
54	İSTANBUL	Zeytinburnu	5 telsiz
55	KAHRAMANMARAŞ	Afşin	Bin+boğa
56	KAHRAMANMARAŞ	Andırın	Beş+bucak
57	KAHRAMANMARAŞ	Onikişubat	Yirmiiki+gün
58	KAYSERİ	İncesu	Üç+kuyu
59	KONYA	Kulu	Beş+kardeş
60	MALATYA	Kale	Üç+değirmen
61	MALATYA	Pütürge	Üç+yaka
62	MANİSA	Akhisar	Üç+avlu
63	MANİSA	Salihli	Üç+tepe
64	MARDİN	Dargeçit	Altı+yol
65	MARDİN	Derik	Beş+budak
66	MARDİN	Mazıdağı	İki+su
67	MARDİN	Nusaybin	Üç+köy
68	MARDİN	Nusaybin	Üç+yol
69	MARDİN	Ömerli	İki+tepe
70	MARDİN	Ömerli	İki+pınar
71	MERSİN	Gülnar	Üç+oluk
72	MUĞLA	Ortaca	Beş+köprü
73	ORDU	Aybastı	Beş+dam
74	ORDU	Mesudiye	Üç+yol
75	SAKARYA	Hendek	Kırk+tepe
76	SAKARYA	Karasu	Üç+oluk
77	SAKARYA	Kaynarca	Kırk+tepe
78	SAKARYA	Serdivan	Beş+köprü
79	SAMSUN	Canik	Üç+pınar
80	SAMSUN	Çarşamba	Üç+köprü
81	SAMSUN	Vezirköprü	Beş+pınar
82	ŞANLIURFA	Eyyübiye	Yedi+yol
83	ŞANLIURFA	Haliliye	Üç+konak
84	ŞANLIURFA	Haliliye	Üç+göze
85	TOKAT	Niksar	50 yıl
86	TRABZON	Akçaabat	Dört+yol
87	VAN	Çatak	On+ağıl
88	VAN	Gürpınar	Yedi+salkım

Kaynakça

- Aksan, D., (2015). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim (3. Cilt)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R., (1979). *Kutadgu Bilig*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, Tahsin (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baran, B., (2006). Orta Türkçede İsim Çekim Eklerinin Kullanılış Şekilleri ve Fonksiyonları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Başkan, Ö., (1971). Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 18, 237-251 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/38361/444677>
- Canpolat, M., (1995). *Ali Şir Nevayi Lisânü't-tayr*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. DOI:10.17498/kdeniz.357193 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/issue/33493/357193>
- Eraslan, K., (1999) *Mevlana Sekkaki Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M., (1994). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M., (2011). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gabain, A. V., (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Grönbech, K., (2011). *Türkçenin Yapısı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Günday, H.; Şahin, Ş., (2017). *Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hengirmen, M., (1998) *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınları. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/393423>
- <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (Erişim Tarihi: 20.03.2020)
- Karahan, L., (2017) *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kemik, F., (2003). Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Halk Etimolojisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Korkmaz, Z., (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z., (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özmen, Mehmet (2000). “İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine”, *Türk Dili*, Sayı: 586, s. 354-363
- Parlakpınar, M., (2017). “Nidâî'nin Tenbîhnâme Adlı Eserinde İsim ve Fiil Çekimi”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. /Cilt/Volume:6, Sayı/: 2, Aralık/ 2017 s.293-314
- Şenel, M.; Önal, A. G., (2017). “Yer Adları (Toponimi) Açısından Tarama Sözlüğü”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 36, 152-163.
- Türk Dil Kurumu, (1988), *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu.
- Viney, B.; Walker, E.; E. S., (2014). *Grammar Practice for Elementary Students*. Malaysia: Pearson Education Limited.
- Yediyıldız, B., (1984). “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri”. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. 11-13 Eylül Ankara, s. 25-41.
- Yılmaz, H., (2003). “Çokluk Eki: “-lar/-ler” Üzerine” *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:15. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdded/issue/12707/154640>.